Stephans etymologiske julekalender

norske ord og arabiske røtter

compiled from

- Yann de Caprona, *Norsk etymologisk ordbok: tematisk ordnet*, Oslo: Kagge, ²2013.
- John Huehnergard, “Proto-Semitic Language and Culture,” i *The American Heritage Dictionary of the English Language*. Boston & New York: Houghton Mifflin Harcourt, 2011: 2066-2078.
- Douglas Harper, *Online Etymological Dictionary*, ©2001-2021, https://www.etymonline.com/.
- Nabil Osman, *Kleines Lexikon deutscher Wörter arabischer Herkunft*, München: Beck, ⁶2002.
- Theo Vennemann, “Arabic Loanwords in German(ic),” i *Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics.*

1



6



14



4



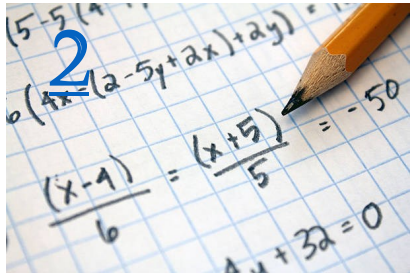
15



13



2



21



17



5



19



25



24



8



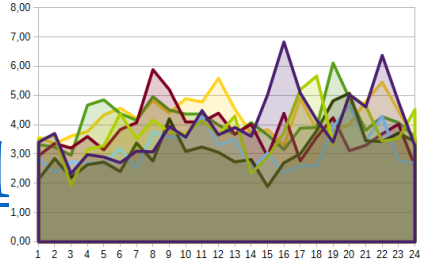
12



7



11



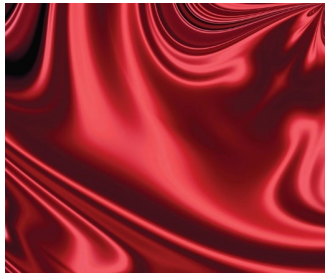
20



3



18



10



23



16



9



22



høst

1

norsk *høst*, engelsk *harvest*, av proto(vest-)germansk **harb-ist-a-*, pre-germansk **kar'pista-*, jf. latin *carpere* ‘å plukke’.
De germanske ordene er kanskje beslektet med akkadisk *ḫarāpu* ‘å ta ned, høste’, *ḫarpū* ‘(tidlig) høst’, arabisk *ḫarafa* ‘å plukke frukt fra trærne’, خريف *ḫarīf* ‘høst’, خروف *ḫarūf* ‘lamm (så kalt etter høstsesongen)’



2

algebra

Gjennom middelalderlatin av arabisk الجبر *al-ğabr* «sammensetning; gjenoppretting». Opprinneling brukt om kunsten å spleise beinbrudd. Derfor kan en algebraiker på arabisk også bety en lege. På spansk betyr *algebra* både «algebra» og «spleising av beinbrudd».



3

kaffe-

kaffe : via fransk *café* av tyrkisk *kahve*, av arabisk قهوة *qahwaᵗ* «kaffe; (*opprinnelig*) vin, rusmiddel».

mokka: etter havnebyen *Mokka* (المخا *al-Muḫā*) i Yemen, der mokka ble eksportert fra.

bønner

og engelsk *(coffee) beans,* tysk *(Kaffee-) Bohnen:*

av arabisk

بُنّ *bunn*

‘seed of the coffee shrub (botanically a cherry)’



4

albatros

Opprinnelsen til navnet på den store stormfuglen er meget omdiskutert. Det som er sikkert er at *albatross* kom til norsk via engelsk *albatross* , som er en kontaminasjon (påvirket fra latin *albus* «hvit») av *algatross*. Det engelske ordet går tilbake til portugisisk *alcatruz*, spansk *alcatraz*, og disse kommer evt. fra arabisk الغطّاس ***al-ġaṭṭās*** som er en type havørn, egentlig «den dykende (svømmefuglen)».



5

gamasje



Gjennom fransk
gamache og spansk
guadamecî
av arabisk

(جلد) غدامسي

(*ǧild*) ***ġadāmasī***

«(lær) fra
Ghadames»,
byen i Libya som først
produserte denne
typen lær.

6

kamel



via latin *camelus* av gresk *kámēlos*, lånt fra et vestsemittisk språk, jf. fønikisk *gāmāl* «kamel, dyr med pukkel», arabisk

جمل *ğamal*

«kamel».

Kunnskapene om eksotiske dyr var begrensede i middelalderens Europa. Det førte til at kamelen ble på norrønt kalt ***ulfaldi***, og på gammelengelsk ***olfend***, som er en omskrivning av gresk ***eléphas/eléphantos*** «elefant».



Av tysk ***Benzin***, nydannet ord avledet av ***benzoë***, av italiensk ***benzoino***, ***benzoe***, navn på harpiks av et tre som vokser på ***Java*** og som ble brukt til ***røkelse*** og opprinnelig også til framstilling av bensin.

7 bensin

Benzoë stammer fra arabisk لُبان جاوي
lubān ǧāwī «røkelse fra Java».
Lu- falt bort fordi det ble oppfattet som en form for artikkelen *al-*.

hasard (spel)

8

fransk lånord,
av arabisk
الزهر *al-zahr*
«terning(spill)»,
der ordet *zahr*
opprinnelig kan ha
betydd «blomst»
(fordi en av
terningenes side var
pyntet med en blomst)



massasje

9



Evt. via fransk *masser* av arabisk

مسّ *massa* «å føle, berøre»,

el. arabisk مسح *masaḥa*

«to anoint, stroke, rub», beslektet med **messias**, < arameisk *məšiḥā*

«anointed (one)» (*məšaḥ* «to anoint»),

hebraisk *māšîʿaḥ* «anointed (one)» (from *māšaḥ* «to anoint»), from Semitic root *√MŚḤ «to anoint».

Massasje er kommet til Europa fra Midtøsten og var opprinnelig basert på lett berøring.

10

sukker



Gjennom lavtysk av middelalder-latin *zuccarum* el. siciliansk el. venetiianske varianter av italiensk *zucchero*, av arabisk سُكّر *sukkar* / persisk *šakar*, som er lånt av mellomindisk *sakkharā*, sanskrit *śárkarā* «grus, sukker-korn». Sukker-rørets hjemland er visst det nordøstlige India.

11

tariff



(liste, oppgave, tabell over avgifter, takster, priser; lønnssatser fastsatt ved tariffavtale).

8,00
7,00
6,00
5,00
4,00
3,00
2,00
1,00
0,00

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24

Gjennom tysk *Tarif*, fransk *tarif* og italiensk *tariffa* av arabisk تعريف ***taʿrīf*** «kunngjøring; prisliste», avledet av عرّف ***ʿarrafa*** «informere, kunngjøre».

12

Gjennom eldre tysk *matraz*, fransk *matelas* og italiensk *materasso* av arabisk مطرح ***maṭraḥ*** «teppe, pute», avledet av roten √ṬRḤ «å kaste».

Dermed er en *madrass* et «sted der man kaster noe, teppe der man legger seg». Madrassen er en av mange varer som korsfarerne tok med seg hjem til Europa.

madrass



alkohol

Gjennom middelalderlatin *alco-hol* av arabisk الكُحْل *al-kuḥl* «det fine pulveret av antimon



eller blyglans (ofte benyttet som svart øyesminke)».

kohl

13

I Europa ble betydningen av *alcohol* utvidet til «essens» og til slutt på 1700- tallet til «sprit av vin eller andre

gjærede likører». På engelsk brukes *kohl* av arabisk *al-kuḥl* om «svart øyesminke».



14 ingefær

gjennom middellavtysk *ingever*, g.fransk *jenjevre*, *ginbigre*, latin *zinziberi* og gresk *ziggíberis*, av pali (mellomindisk, 4-200-tallet f. Kr.) *singabēra*, *singivera*, av sanskrit *śṛṅgavēram* «hornlegeme» (*śṛṅga-* «horn») el. et dravidisk språk, jf. tamil *iñji* «ingefær», *vēr* «rot». Mulig at ordet ble formidlet til europeerne gjennom arabisk زنجبيل ***zanǧabīl***.



15 krabbe

gammelengelsk *crabba*, norrønt *krabbi*. Det germanske ordet kan være i slekt med arabisk عقرب ʿ***aqrab***, akkadisk *aqrabu* ‘scorpion’ (evt protosemittisk *qrab* + prefix *ʿa-*), men også gresk *κάραβος*, latin *carabus* ‘sjøkrabbe’.

Jf. også tysk *Krebs*, fransk *ecrevisse*, *crevette*, engelsk *cray-*, *crawfish*), < protogerm. **kraba-ta-*, **krabi-ta-*



16



sjiraff

via italiensk *giraffa*, av (maghrebinsk) arabisk زرافة *zarāfa, zurāfa* , som trolig er lånt fra et sentralafrikansk språk.

geit

protogermansk **gait-*, latin *haedus* ‘billygoat’, sabinisk *fēdus*, kun germansk og italisk. Ordet er ikke en direkte etterfølger etter et semittisk ord, men kan være beslektet med føn ikisk *gdʔ*, arameisk *gdʔ*, heb raisk *gəḏī*, arabisk جدْي ***ǧady***, akkadisk *gadû*.

17





18 sateng *(satin)*

via fransk *satin* < gammel fransk *zatouin*, av arabisk زيتوني ***zaitūnī*** ‘silkestoff, av silke fra *Zaytūn*, dvs. havnebyen Zitong/Tseutung i Kina.

lutt

19



gjennom lavtysk *leūte* og
fransk *luth* av arabisk
العود *al-ʿūd*, som
egentlig betyr «(instrument av)
tre», som bygger på **ال *al-***
bestemt artikkel + **عود *ʿūd*** «tre».

20



monsun

(tropisk vind som skifter retning med årstiden, særlig i Sør-Asia; monsuntid).

Gjennom engelsk, nederlandsk og portugisisk fra arabisk موسم ***mawsim*** «årstid (egnet til sjøfart, for en pilegrimsreise)».



å drepe 21

via gammel engelsk *drepan* av proto-germansk **drep-a-n* (pre-germansk *d^{h}reb-a-n-*), som evt. er beslektet med arabisk ضرب

ḍaraba ‘å slå’.

22



via fransk *calibre*, av spansk *calibre* el. italiensk *calibro*, av arabisk قالِب *qālib* ‘form, modell, skolest’, av gresk *καλοπόδιον* ‘skomakers lest’ (*kálon* «tre» + *póus* «fot»)





23

myrra

… er stivnet saft fra barken på visse tropiske trær, bl.a. brukt til balsamering og røkelse.

Gjennom latin og gresk *múrrʰa* av semittisk, trolig av roten √MRR «bitter»

(jf. arabisk مُرّ ***murr***,

protosemittisk **murr-* «bitterhet; myrra», av den semittiske roten √MRR «å være/bli bitter»).

Ifølge evangeliet til Matteus var myrra en av gavene fra vismennene til Jesu.

Simsalabim



24

Ifølge noen etymologer stammer trylleordet ***simsalabim*** («hokus-pokus») av arabisk

بسم الله الرحمن الرحيم

bismi ḷḷāhi l-raḥmāni l-raḥīm

«i Guds, den barmhjertiges navn», innledningsformelen i koranen. Andre mener at det er av den latinske formelen ***similia similibus*** «samme (leges) med det samme», en grunntanke i folkemedisin.

25 marsipan



Av italiensk *marzapane*, som først var en enhet for å male korn. *Marzapane* kan være avledet av arabisk مرطبان ***marṭabān*** «vase for å beholde medisin, krydder el. syltetøy», som muligens går tilbake til bynavnet *Martaban* (Mottama, i dag Myanmar) der denne vasen først ble laget, eller til navnet på en arabisk mynt, موثبان ***mawṯabān***, egentlig «sittende konge», hånlig navn for en konge som satt på tronen uten å føre krig.

God jul !

عيد ميلاد مجيد!

